

SOLTI ISTVÁN

A (magán)lakás meghatározásának jelentősége a hazai titkos információgyűjtés¹ rendszerében

Magyarországon a második világháború utáni időszakban kezdődött meg a mai értelemben vett titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek egységes és központilag szabályozott rendszereinek a kialakítása. A pártállami időszakban az állambiztonsági szolgálatok számára a megalakulásuktól kezdődően folyamatosan bocsátottak ki különböző szintű parancsokat, amelyekben meghatározták a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek – akkori szóhasználat szerint „operatív rendszabályok” – alkalmazási feltevéleit és az alkalmazások eljárási szabályait.²

A kezdeti képességek, vagyis a megfigyelés, a telefonlehallgatás, a rádióforgalom-ellenőrzés, a titkos tárgy- és házkutatás, valamint a szobalehallgatás végrehajtásának módszertana és az alkalmazott technikai eszközök folyamatos fejlődésen mentek keresztül. Ezzel párhuzamosan először a szovjet tanácsadóktól megtanultak, majd a gyakorlatban megszerzett tapasztalatok alapján megtörtént a technikai rendszabályoknak, vagyis a helyiségek lehallgatásának, a titkos kutatásnak mint titkos információgyűjtő eszközöknek a szabályozása is.

Az első két parancsot 1953-ban és 1955-ben *Piros László*, az ÁVH vezetőjének helyettese, 1955-ben már belügyminiszter adta ki, ezekben a „szobalehallgatás” kérdésköreinek a szabályozása történt meg.³ Az ez után következő időszakban, egészen a rendszerváltozásig az állambiztonsági szervek a beszélgetéseknek helyiségben történő lehallgatását a „szobalehallgatás” fogalmi meghatározása címszóval alkalmazták. A lehallgatás-megfigyelés témakörben az első részletes és átfogó szabályozást az 1971-ben kiadott belügyminiszteri parancs tartalmazta.⁴ Ez már három önálló operatív technikai

¹ A tanulmányban titkos információgyűjtés rendszerelemeinek összehasonlító elemzését végzem el, ezért ha annak jelentősége van, akkor külön kiemelem a nemzetbiztonsági vagy a rendészeti célt, valamint a büntetőeljárás folyamán alkalmazható titkos adatszerzést.

² A területre vonatkozó parancsok ismertetését lásd Bikki István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945-1990 között. Betekintő, 2010/1.

³ Uo. 2. o.

⁴ A belügyminiszter 0017/1971. (XII. 8.) parancsa. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 4.2. 10-21-17-1971

rendszabályt különböztetett meg, a telefonlehallgatás és a szobahallgatás mellett a „rejtett fotó, optika, tv” (3/r) rendszabály is megjelent, mint a helyiségben történtek vizuális megfigyelésének módszere. Az 1971-es parancsot felváltó 1982. évi belügyminiszteri parancs⁵ az addigi operatív eszközöket tovább bővítette azáltal, hogy operatív-technikai módszerként bevezette a „titkos behatolás, zárnyitás” és a „dokumentáló fényképezés” módszereket. Az állambiztonsági szolgálatok esetében a rendszabályok és a módszerek az alkalmazott operatív-technikai lehetőségek körében – a mai terminológiát követve – a helyiségekben történtek akusztikus és képi rögzítésére, valamint a helyiségek titkos átkutatására terjedtek ki. Az eszközök általánosan alkalmazhatók voltak, abban az értelemben, hogy a „szoba” fogalmát nem határozták meg, semmilyen körben nem korlátozták, így helyiségtípustól független eszközöknek tekinthetők.

A titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek hazai rendszerében a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény hozott jelentős változást. Amellett hogy a korábbi parancsokkal ellentétben nyilvános, mindenki számára elérhető szabályozás volt, az operatív-technikai rendszabály/eszköz szókapcsolatot felváltotta a különleges eszközök kifejezés. A különleges eszközöket a törvény nem sorolta fel, csupán három, igazságügy-miniszteri engedélyhez kötött használható módszert nevesített. Ezek voltak a technikai úton történő adatgyűjtés, a postaiküldemény-ellenőrzés és a magánlakásba történő titkos behatolás. A legkevésbé egyértelmű technikai úton történő adatgyűjtés tartalmát a jogszabály nem határozta meg, az viszont nyilvánvalónak tekinthető, hogy a korábbi operatív-technikai rendszabályok és az operatív-technikai módszerek e körbe tartoztak. A törvény indoklása szerint az igazságügy-miniszteri engedélyhez kötött eszközök körébe azok tartoztak, „ahol a jogsérellem lehetősége fokozottabban jelentkezik”. Fokozott jogsérelmet megvalósítónak tekintette tehát a lehallgatások teljes körét, viszont nem tekintette annak a titkos behatolás teljes halmazát, csak azt, ha az „magánlakásba” történt meg. A magánlakás kifejezés mint különleges eszköz minőségi jelzője itt jelenik meg először a titkos információgyűjtés hazai rendszerében, mégpedig az általános jogi értelemben vett formában, hiszen az 1990. évi X. törvénynek nem voltak értelmező rendelkezései. Mindezek következtében a rendszerváltozás utáni átmeneti időszakban a lehallgatásnak valamennyi formája külső engedélyköteles különleges eszköznek számított függetlenül annak helyszínétől és

⁵ A belügyminiszter 35/1982. számú parancsa. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 4.2. 10-22/25/1982

közegétől, ellenben a titkos kutatás valamennyi formája csak különleges eszköznek minősült, külső engedélyt akkor kellett kérni, ha a kutatás végrehajtására magánlakásban került sor, és a bejutás titkosan történt.

A titkos információgyűjtő eszközök és módszerek rendszere az 1994-ben elfogadott rendőrségi törvénnyel (Rtv.) és az 1996-ban hatályba lépő nemzetbiztonsági törvénnyel (Nbtv.) nyerte el a ma is érvényben lévő formáját.⁶ Az új törvények egyik legjelentősebb novuma volt, hogy a titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit taxatív felsorolták, vagyis a magyar nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek kizárólag azokat a titkos eszközöket és módszereket vehették igénybe és vehetik igénybe ma is, amelyeket azok kifejezetten megneveznek. Minden ezen kívül eső titkos eszköz és módszer a szolgálatok számára tiltott. Az új szabályozás nem hozott újdonságot a tekintetben, hogy továbbfejlesztve megtartotta a belső-külső⁷ engedélyezés rendszerét, de átstrukturálta a külső engedélyköteles eszközök körét. Annak ellenére, hogy számszakilag bővítette a felsorolást ötre, a valóságban jelentősen szűkítette a külső engedélyköteles eszközök körét azáltal, hogy egyes konkrét eszközöket sorolt ebbe a körbe, míg a korábbi meghatározás egy teljes eszkörendszer alkalmazását kötötte külső engedélyhez. Tette ezt azáltal, hogy külön eszközként sorolta fel a (magán)lakásban⁸ történtek ellenőrzését, a (magán)lakás titkos átkutatását és a telefonbeszélgetések lehallgatását. Ezáltal a lehallgatás és a titkos kutatás módszertanán belül, a titkos eszközök között a két jogszabály egy látszólag jelentéktelen distinkciót tett. Meggyőződésem szerint csak látszólag, hiszen ezáltal a lehallgatás és titkos kutatás módszerei közül kiemelte és önálló eszközként nevesítette a (magán)lakásban végrehajtottakat.

Az imént említett jogszabályok a nemzetbiztonsági területen a lakáshoz, a rendőrségi területen a magánlakáshoz kötik a külső engedélyezést, és mindkét esetben az értelmező rendelkezések között külön fogalmi meghatározást adnak rájuk. A két fogalmi meghatározás fogalmazásbeli különbségeket mutat, ha viszont jobban szemügyre vesszük őket – ahogy ezt a következőkben meg is teszem –, akkor tartalmi különbségeket is felfedezhetünk. Felvetődik

⁶ Az e tárgykörben meghozott további – a tanulmány későbbi részében érintett – jogszabályok a titkos eszközök és módszerek körét nem definiálták újra, azok vagy visszautaltak az Rtv.-re, vagy gyakorlatilag megismételték az eszközök addigi felsorolását.

⁷ A tanulmányban a külső engedélyköteles eszközökön mind a két külső engedélyezésű eszközöket értem, ezért ahol az engedélyezési mód elkülönítése szükséges, ott külön kiemelem a miniszteri vagy a bírói engedélyezést.

⁸ A tanulmányban a (magán)lakás kifejezés mind a két területet lefedi, a nemzetbiztonsági területnek a lakás, és a rendőrségi területnek a magánlakás kifejezését is.

a kérdés, hogy vajon a fogalmazásbeli eltérések és tartalmi különbségek módszertani különbségeket is lefednek-e, vagy esetleg csak egyszerűen a rendszerszintű szabályozás nem megfelelő. Mindez annak fényében is érdekes kérdés, hogy a külső engedélyköteles titkos eszközök körét és azok meghatározásait valamennyi, a témával foglalkozó jogszabályban 2011-ben egységesítették, így a már említetten kívül (magánlakás v. lakás) minden jogszabály azonos megnevezéseket és fordulatokat használ. Hogy ezekre a felvetésekre megtaláljuk a választ, a tanulmány további részében összehasonlítom a két terület rendszerfelépítését és tételes szabályozását.

A titkos információgyűjtés magyarországi rendszere

A titkos információgyűjtés rendszerszintű felépítésének meghatározása és szabályozása nyílt, mindenki számára hozzáférhető jogszabályokkal történt meg. Az általános rendszer felépítésén túl az eljárások és módszerek részletei azonban túlmutatnak a nyilvánosságon, a részletelemeket és a részletszabályokat nem ismerhetjük meg. Viszont az egyértelműen megismerhető, vizsgálható és elemezhető, hogy a különböző szolgálatok a feladataik sikeres ellátásához milyen információforrásokat vehetnek igénybe, milyen titkos eszközöket és módszereket használhatnak fel, s ennek során milyen adatkezelési és engedélyezési eljárási elveket és szabályokat kell megtartaniuk. Mindez annak tulajdonítható, hogy a szolgálatok a titkos műveleteikhez kizárólag a rájuk vonatkozó törvényekben felsorolt titkos eszközöket és módszereket vehetik igénybe. Ha ezt az eszközcsoportot megnézzük, akkor egyrészt megkülönböztethetjük azokat az eljáró szerv szerint (nemzetbiztonsági-rendészeti), vagy pedig az engedélyező személye szerint (végrehajtó szervezeten belüli engedélyezés-végrehajtó szervezeten kívüli engedélyezés).

A nemzetbiztonsági célú eljárások a négy nemzetbiztonsági szolgálat számára és a Terrorelhárítási Központnak (TEK) a terrorcselekmények elkövetésére irányuló eljárása során elérhetőek, míg a rendészeti célúakat a rendőrség, valamint az ügyészség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) bünyügyi főigazgatósága alkalmazhatja. Ennél viszont érdekesebb most számunkra a közismertebb, engedélyező szerinti felosztás. Előljáróban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy az egyes titkos információgyűjtő eszközök alkalmazásának különböző engedélyező szervhez utalása demokratikus jogállamokban nem önkényes elhatározás kérdése, hanem a demokratikus normák és alapelvek tiszteletben tartása. Az alapvető emberi jogokból az államra és annak szerveire háruló

védelmi kötelezettség megjelenítési formája, megítélésem szerint az ellenőrzési kötelezettség⁹ első alappillére. A magyar rendvédelmi és igazságügyi szervek számára kialakított rendszer azonban az ellenőrzési kötelezettséget szűkebben értelmezi, hiszen nem önmagában a teljes beszélgetés-lehallgatási, titkos kutatási és vizuális megfigyelési kört tette a külső engedélykötelesek közé, hanem ezek közül egyes típusokat kiemelt és például a (magán)lakáson kívül végrehajtandókat nem külső engedélyköteles eszközökként határozta meg, vagy – mint a titkos kutatásnál a következőkben láthatjuk – teljesen elhagyta.

Mivel a tanulmány eddigi részeiben már néhányszor utaltam a magánlakás és a lakás meghatározások jelentőségére, vizsgáljuk meg tartalmukat (*1. számú táblázat*).

1. számú táblázat
A (magán)lakás meghatározásai

Nbtv.	Rtv.	Be. ¹⁰ , NAVtv. ¹¹
Külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés	Bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés	
lakás: a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívüli minden egyéb helyiség vagy terület	magánlakásnak minősül – a 97. § (1) bekezdés c) pontján túl – a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület, továbbá – a közösségi közlekedési eszköz kivételével – a jármű is. A [...] megbízhatósági vizsgálat keretében történő alkalmazása során nem minősül magánlakásnak a védett állomány tagját foglalkoztató szerv hivatali helyisége, gépjárműve, továbbá a megbízhatósági vizsgálat végrehajtása során létrehozott mesterséges helyszín. <i>A 97. § (1) bekezdés c) pontja szerint magánlakás:</i> a lakás (üdülő, nyaraló vagy lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület	magánlakásnak minősül a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület, a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület, továbbá – a közösségi közlekedési eszköz kivételével – a jármű.

⁹ Az Alkotmánybíróság, hasonlóan az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) ilyen irányú határozataiban foglaltakhoz, határozataiban kifejtette, hogy alapjogok korlátozása során háromszintű – előzetes, eljárás alatti, utólagos – ellenőrzési mechanizmus kialakítására van szükség.

¹⁰ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

¹¹ 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

Hogy ezek a meghatározások az alkalmazók számára mennyire egyértelműek, azt nem tudhatjuk, hiszen a szakirodalomban csak néhány utalás¹² található a kérdéskörre. Ha csak abból indulunk ki, hogy ezek a fogalmi meghatározások a törvények hatálybalépése óta egyetlenegy érdemi módosításon nem estek át, a 2014. év eleji változást kivéve¹³, akkor arra következtethetünk, hogy a különböző állami szervek – ideértve a bíróságokat is – az alkalmazhatóságot jelentősen nem vitatják. Ezzel szemben a véleményem az, hogy pontosításra van szükség, mivel a lakás nemzetbiztonsági meghatározása és az azonos szövegezésű magánlakás második fordulata meglehetősen ködös, nehezen megfogható jelzőket (nyilvános, közönség számára nyitva álló) használ, valamint a terület kifejezés önmagában nehezen értelmezhető. Ha kiindulópontként kezeljük, hogy a szabályozásnak a házi jog védelmének¹⁴ a garantálása az alapja, akkor a terület szűkítése is megtörténhet, mégpedig a lakáshoz és helyiséghez köthető zárt területként. Mindazonáltal a fogalom meghatározás még így is túl általános, jelentős teret enged az alkalmazói értelmezésnek, ami egyrésztől nem kívánatos¹⁵, másrésztől inkább lehet az alkalmazói „elégedettségnek”.

A fogalom nem elég pontos meghatározásából következő diszkrecionális jogkör eredményeképpen az alkalmazó döntése egyes eszközök – mint a (magán)lakás átkutatása – esetében azok alkalmazhatósága, más eszközök esetében – mint a (magán)lakás lehallgatása – pedig az engedélyezési szint meghatározása és ezáltal annak elhatárolása, hogy mi minősül külső vagy belső engedélyezésű titkos információgyűjtő eszköznek, ahelyett hogy előre megtörténne a titkos információgyűjtő eszközök pontos meghatározása. E tekintetben azt sem tartom elegendő iránymutatásnak, hogy a lakás fogalmát – és ehhez hasonlóan a magánlakását is – kiterjesztően¹⁶ kell értelmezni, hiszen így olyan eszközök alkalmazása is megtörténhet, amelyek tekintetében a jogalkotónak esetleg nem állt szándékában megadni a felhatalmazást.

12 Lásd Gyuresó Judit: A titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés (újra)szabályozásához. Belügyi Szemle, 2011/7–8., 141. old.; Dezső Lajos – Hajas Gábor: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok, HVG-ORAC, Budapest, 2000, 312. old.; Balla Lajos: Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárási problémáihoz. Online. <http://www.debreceeniitotabla.hu/doc/bunteto/TitkosAdatgyujtes.pdf> 25. o.

13 2014. január 1-jétől a magánlakás fogalomkörébe beemelték a jármű kategóriát, a lakás fogalmának módosítása nem történt meg.

14 Balla Lajos: i. m. 25. o.

15 Az Alkotmánybíróság, hasonlóan az EJEB ilyen témájú határozataiban foglaltakhoz megállapította, hogy az alapjogokat korlátozó eljárásokban a hatóságok számára nem garantálható diszkrecionális jogkör, a felhatalmazást megadó jogszabályoknak egyértelműeknek kell lenniük.

16 Dezső Lajos – Hajas Gábor: i. m. 312. o.

A magánlakás meghatározása a lakásnál annyival bővebb, hogy pontosabban felsorolja a körébe tartozó helyiségeket, illetve 2014 eleje óta része a jármű is. Viszont a meghatározás vizsgálatakor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Rtv. alpmeghatározása¹⁷ valamennyi rendészeti intézkedés értelmezését szolgálja, így a nyilvános és a közönség számára nyitva álló hely külön kiemelésének célja kizárólag az engedélyköteles kör bővítése lehet. Hogy az Rtv. és a Be. esetében van-e pozitív hozadéka beemelni az általános lakás-meghatározást is, arra akkor kapjuk meg a választ, ha megvizsgáljuk, hogy a megfogalmazás második része egyébként teljes egészében lefedné-e ezt a helyiségekört. Ehhez érdemes segítségül hívni a büntetőjog által kidolgozott értelmezést annál is inkább, mivel a büntető és szabálysértési tényállások szintén a házi jog állami védelmét szolgálják.

Ezek szerint „lakás minden oldalfalakkal és tetővel körbehatárolt hely, amely rendeltetésszerűen a magánszemélyek tartózkodási-pihenési helyéül és éjszakai szállásul szolgál (pl. a szállodai szoba, szanatóriumi vagy üdülő szoba, munkásszállás, kollégiumi szoba, de lakókocsi és lakósátor is). Nem szükséges, hogy a lakás ténylegesen lakott legyen, de az igen, hogy lakhatásra rendelt legyen. Nem tartozik a körbe a középület, intézmény, hivatal nem lakás céljára szolgáló helyisége (akkor sem ha lakóházban található), a gazdálkodó szervezet irodája, üzlethelyisége. Egyéb helyiség minden olyan helyiség, épületrész, amely a lakással egybeépült vagy azzal szoros összefüggésben van, de önmagában nem minősül lakásnak (pl. a padlás, pince, folyosó, garázs), vagy egybeépülés nélkül, a lakáshoz tartozó bekerített helyen van. Ugyanakkor nem ilyen a többlakásos házban a közösen használt udvar, lépcsőház, folyosó, különböző tároló helyiségek. A lakáshoz tartozó bekerített hely kerítéssel teljesen körülhatárolt terület (udvar, kert), amelynél a kerítés jelzi egyben a lakáshoz tartozását is. Nem tekinthető bekerített helynek, amikor a kerítés nem akadályozza a bejutást, csupán a telekhatárt jelzi.”¹⁸

Ha egyesével végigvizsgáljuk a felsoroltakat, megállapítható, hogy ezek között nem található olyan helyiség, amely nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló lenne. A matematika nyelvén, a fogalom első mondata a második mondat bennfoglaló halmaza. Ebből viszont az még mindig nem következik, hogy – az egyetlen jármű kivételtől eltekintve – a nemzetbiztonsági lakás és a rendészeti magánlakás meghatározások teljes egészében ugyanazt

¹⁷ Az Rtv. az értelmező rendelkezések között egy meghatározást fogalmaz meg a magánlakásra, ez a teljes Rtv. vonatkozásában használatos, és ezt bővíti tovább a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés szabályaira.

¹⁸ 2012. évi C. törvénytel hatályon kívül helyezett büntető törvénykönyv kommentárja.

a kört fednék le, hiszen a rendészeti meghatározásában még egy plusz található, az „*ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület*” kitétel. Ennek körében viszont már találhatunk olyan helyiségeket (például lakással egybeépített étterem, lakás területén lévő szórakozóhely stb.), amelyek a titkosszolgálatok számára a nyilvános helyiség miavolta miatt nem tartoznak bele a lakás meghatározásba. E következtetés további dilemmákhoz vezet (például hogyan kutathat titkosszolgálat ilyen helyiségben?), amelyek rendszerszintű feloldására szükség van a rendszer újragondolására is.

Nem lehet továbbá megjegyzés nélkül hagyni, hogy a nyomozó szervek számára kifejezetten a magánlakás részévé tette egy 2013. végi módosítás a járművet is, míg a nemzetbiztonsági szervek esetében ez mindeddig nem történt meg. Lényegi kérdésként vetődik fel tehát, hogy jogalkotói akarat szerint a nemzetbiztonsági szervek a járművekben alkalmazhatják-e a lakáshoz kötött külső engedélyköteles titkos eszközöket, vagy azokban csak a nem külső engedélyköteles eszközök használhatók-e. A szolgálatok szempontjából ennek a titkos kutatás és a vizuális megfigyelés körében fontos jelentősége van, hiszen a beltérek közül ezek csak lakásban hajthatók végre, míg beszélgetések lehallgatása belső engedélyezéssel lakáson kívül is elvégezhető. Mindenesetre, ha az imént feltett kérdésre igen a válasz, akkor miért nem történt meg az egységes módosítás? Hiszen a módosító törvényjavaslat indokolása is kiemelte¹⁹, hogy a jármű beemelése azért volt szükség, mert a gyakorlatban értelmezési problémákat vetett fel, hogy az a magánlakás része-e. Ha pedig a magánlakás esetében értelmezési nehézséget okoz, akkor ugyanolyan értelmezési problémát jelent a lakás esetében is. Ha viszont a kérdésre nem a válasz, akkor mi lenne ennek a rendszerszintű indokoltsága. Mi oka lehet annak, hogy a rendőrség és a vámnyomozók kutathatnak járműben, a titkosszolgálatok viszont nem? Mi oka lehet annak, hogy a TEK terrorcselekménnyel kapcsolatos eljárásában nem kutathat járműben, egyéb titkos felderítése idején viszont igen? A rendszerszintű válasz természetesen az, hogy a lakásba beletartozik a jármű is, viszont ebben az esetben az értelmezési problémák elkerülése és az egységes alkalmazhatóság érdekében az Nbtv. hasonló módosítása indokolt. Mindenképpen szerencsésebb lenne – a rendészeti törvények 2014. eleji módosításához hasonlóan – a jármű beemelése az Nbtv.-be is, hiszen akkor a szolgálatok a járművek ellenőrzésekor semmilyen szempontból nem lehetnének támadhatók.

¹⁹ T/12617. számú törvényjavaslat egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról, 61. o.

A (magán)lakás és a titkos kutatás

Ha a (magán)lakás meghatározás fontosságának igazolására elsőként megvizsgáljuk a titkos kutatást mint önálló titkos információgyűjtő módszert, akkor jelentős értelmezési lehetőségekkel találkozunk. A mai magyar titkos információgyűjtés egyedül a (magán)lakás titokban történő átkutatását ismeri, külső engedélyköteles eszközként, korlátozott időkeretben (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
A titkos kutatás eszközei

Nbtv.	Rtv.	NAVtv.
Külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés	Bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés	
lakást titokban átkutathatnak, az észlelteket technikai eszközökkel rögzíthetik	magánlakást titokban átkutathat, az észlelteket technikai eszközökkel rögzítheti	magánlakást és telephelyet titokban átkutathatnak, az észlelteket technikai eszközökkel rögzíthetik

A kutatás a titkos eljárásokat folytató szolgálatoknak régóta alkalmazott, alapvető, bizonyos esetekben nélkülözhetetlen információszerző módszerük, különböző célok elérése érdekében. A cél lehet valamilyen dokumentumnak, adathordozónak, tárgynak vagy dolognak a felkutatása, bizonyítékok, kompromittáló vagy igazoló adatnak a megszerzése, stb. További célja lehet akár idegen titkosszolgálati tevékenységre utaló adatok megszerzése, vagy akár idegen titkosszolgálatok technikai eszközeinek felfedése is.²⁰ A felsorolt dolgoknak a felkutatása és megszerzése viszont nem feltétlenül kötődik a helyiséghez, ezért megkülönböztethetjük egymástól a tárgy kutatást és a helyiség kutatást.

A titkos eszközrendszerünkben a nem külső engedélyköteles eszközök között nem található meg a titkos kutatás lehetősége, ezért bármilyen meglepő, a szolgálatok csak helyiségkutatást végezhetnek, ez pedig rámutat a mai magyarországi rendszerfelépítés több jelentős pontatlanságára.

Egyrészt, a kutatás célja nem feltétlenül található olyan helyszínen, ami belefér a (magán)lakás meghatározott körébe, ennek következtében a szolgálatok a céljaik elérése érdekében kénytelenek olyan, egyébként szükségtelen élethelyzeteket kialakítani, amelyekben az egyes kutatásokat szabályszerűen elvégezhetik.

Másrészt a helyiség- és tárgy kutatás kutatási tárgya eltérő, ennek következtében a célzott tárgy kutatás végrehajtása kisebb jogsérelmet okozhat,

²⁰ Dezső Lajos – Hajas Gábor: i. m. 312. o.

mint a helyiségkutatás, mert ebben az esetben nem feltétlenül valósul meg a magánlakás sérthetlenségéhez való alapjog sérelme. Ennek ellenére a szolgálatokat az érvényes rendszerünk belekényszeríti a nagyobb jogsérelem megvalósításába abban az esetben is, amikor ezt a nemzetbiztonsági vagy a bűnüldözői érdek egyébként nem igényli. Ez viszont sértheti a szükségesség–arányosság követelményét, amely kimondja, hogy az egyes alapjogok sértése minden esetben csak és kizárólag a cél eléréséhez szükséges és a véendő értékkel arányos beavatkozással valósítható meg.

Mindezekhez harmadik észrevételként hozzá kell még tenni, hogy a titkos adatszerzés keretében a titkos kutatás lehetősége nem biztosított, vagyis büntetőeljárás alá vonttal szemben azonos eljárásban nincs mód titkos kutatás végrehajtására, kizárólag a rendőri kényszerintézkedések között szereplő nyílt házkutatás végezhető.²¹

Negyedik észrevételként szükségesnek tartom megemlíteni a pénzügyi nyomozók titkos felderítő eljárására külön nevesített titkos kutatási lehetőséget, a telephely titkos átkutatását. A pénzügyi nyomozók esetében a telephelynek a helyiségek közül történő kiemelése nem újdonság, nem a 2010-ben létrehozott új szervezethez kötődik, már a korábbi szabályozás is tartalmazta. A kiemelésnek egyetlen ésszerű indoka lehet, mégpedig az, hogy a jogalkotó megítélése szerint a telephely nyilvános, vagy a közönség részére nyitva álló hely, tehát nem tartozik bele a magánlakáskörbe, ennek következtében a pénzügyi nyomozók ezeken a helyszíneken titkos kutatást nem végezhetnek, holott ezt a jogalkotó szükségesnek ítéli meg. Ez a gondolatmenet természetesen az eszközrendszer szintjén azt is előidézti, hogy a többi szervezet telephelyen nem kutathatna, hiszen ha a NAVtv. esetében nem tartozik a magánlakásba, akkor az Rtv. esetében sem tartozik oda, és az Nbtv. esetében sem része a lakásnak, ellenben ezekben az ágazati jogszabályokban a (magán)lakásba nem tartozó telephely kiemelésére mégsem került sor. Ha tehát a rendőrség ugyanolyan típusú bűncselekményben nyomoz, mint a NAV, és egy telephelyen kéne titkos intézkedést végeznie, akkor ezt nem teheti meg. Ismét a már feltett kérdés vetődik fel: van-e ennek rendszerszintű indokoltsága? Megítélésem szerint nincs, az azonos nyomozati hatáskörrel felruházott szervezeteknek teljesen azonos eszközparkot szükséges nyújtani, különben ez

²¹ Az új büntetőeljárás kódex hatálybalépése utáni években lángolt fel a vita, hogy a titkos adatgyűjtés ideje alatt azonos személy vonatkozásában azonos eljárásban lehet-e titkos információgyűjtést folytatni, hiszen akkor a titkos információgyűjtés szerinti kutatásnak nem lett volna akadálya. Lásd bővebben Fekecs Gyula: Titkos információgyűjtés, vagy titkos adatszerzés? *Belügyi Szemle*, 2005/6., 46–55. o.

a szabályok kijátszásához, vagy egyes bűncselekmények felderítetlenségéhez vezethet.

A kutatás esetében a vázolt dilemmák véleményem szerint egyszerű jogalkotással feloldhatók, mégpedig úgy, hogy a szabályozásunk a titkos kutatást mint módszert engedélyezné a külső engedélyköteles eszközök körében. Az egyszerűséget arra a tényre alapozom, hogy azt az alapjogi szempontokat előtérbe helyező tudományterületek képviselői sem vitatják, hogy a titkos kutatás eszközeinek helyük van a szolgálatok arzenáljában. A megoldás jóval tisztább felhatalmazást adhat mind a szolgálatok, mind az engedélyező szervek számára, több pozitívummal járna amellet, hogy megítélésem szerint negatív következménye nincs. Nem zárna ki egyes helyszíneket a kutatási körből, ezáltal sokkal inkább fókuszálhat a végrehajtó szolgálat a kutatás céljára és tárgyára. Egyes esetekben alacsonyabb jogsérellemmel valósulhat meg azonos cél elérése, valamint az eljáró szervek nem pazarolnak anyagi és humán erőforrásokat egyébként szükségtelen operatív tevékenységekre.

A (magán)lakás és a lehallgatás

A kutatás helyzetétől valamelyest eltérő a jelen lévő személyek közötti beszélgetések lehallgatása, köszönhetően annak, hogy legalább két, de egyes értelmezések szerint három különféle eszköz is biztosított a szolgálatok számára (3. számú táblázat).

Ha az előbbi táblázatot megnézzük, és ismét összehasonlító elemzést végzünk, akkor egy jelentős tétel tűnik fel. Az Nbtv. a nem külső engedélyköteles eszközök között egyértelmű felhatalmazást ad a titkosszolgálatoknak a lakáson kívül folytatott személyes beszélgetések lehallgatására, míg az Rtv.-ben és a NAVtv.-ben ezt az eszközt önállóan nem találhatjuk meg, hanem a jogalkalmazói értelmezés szerint²² a konspirált figyelés részeként történik meg a jogosultság megadása. A rendelkezés a lehallgatásra összpontosítva azt mondja ki, hogy „[...] személyt [...] megfigyelhetnek, arról információt gyűjthetnek, az észlelteket hang [...] rögzítésére szolgáló technikai eszközzel [...] rögzíthetik”. Csakhogy ugyanilyen szabálya van az Nbtv.-nek is minimális különbséggel, a titkosszolgálatok számára mégis van egy külön lakáson kívüli helyszínre vonatkozó, egyértelmű felhatalmazás. Ezek szerint, ha a rendőrség szeretne egy margitszigeti padon beszélgetést lehall-

²² Nyíri Sándor: A titkos információgyűjtés jogi alapjai. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 1997, 55. o.

3. számú táblázat

Jelenlévő személyek közötti beszélgetések lehallgatásának eszközei

Nbtv.	NAVtv.	Rtv.	Be.
Külső/bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés			
a feladataik által érintett személyt, valamint azzal kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhetik, az észlelteket technikai eszközzel rögzíthetik	a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhetnek, arról információt gyűjthetnek, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel (a továbbiakban: technikai eszköz) rögzíthetik	a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel (a továbbiakban: technikai eszköz) rögzítheti	
az 56. §-ban foglaltakon kívül beszélgetést lehallgathatnak, az észlelteket technikai eszközökkel rögzíthetik			
Külső/bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés			
a lakásban történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelhetik és rögzíthetik	a magánlakásban és településen történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelhetik és rögzíthetik	a magánlakásban történeteket technikai eszközök segítségével megfigyelheti és rögzítheti	

gadni, akkor ezt a megfigyelés keretében megteszi. Ha egy titkosszolgálatnak van ugyanerre szüksége, akkor két eszköz közül is választhat tetszése szerint, hiszen mind a kettőnek azonosak az alkalmazási feltételei, és mindkettővel ugyanarra az eredményre jut.

Mindezek mellett szükségesnek tartom kiemelni, hogy ez a szabályozás minden tekintetben rendkívül széles jogkört ad mind a titkosszolgálatok, mind a nyomozó hatóságok számára, és mindezt külső szervezeti kontroll nélkül. A széles körben meglévő felhatalmazást önmagában nem tartom hibának, de a külső szervezeti kontroll hiányát már igen. A magyar rendszer ugyanis ezt annak ellenére teszi meg, hogy a megfigyelés és azon belül is elsősorban a lehallgatás az alapvető jogokat súlyosan sértő beavatkozás, ami önmagában indokolja a külső szervezeti kontroll kialakítását. A lehallgatás mellett a megfigyelésnek a szabályozás óta további számtalan lehetősége alakult ki, há-

la a technikai eszközök rohamos fejlődésének. A rendszer kiépítésekor szó sem volt még a mindenki számára elérhető GPS-alapú helymeghatározásról, az okostelefonok konspirált felhasználásáról, széles sávú rádiófrekvenciás adatátvitelről, a nagy felbontású, rendkívül fényérzékeny miniatűr videokamerákról, a miniatűr hang- és képrögzítő berendezésekről, vagy a mozgás- és hangfelismerő rendszerekről. Mindezek ma már a mindennapjaink részei, a titkos eszközök rendszerszintű meghatározása ellenben nem követte ezt a változást.

A (magán)lakás fogalmi jelentéséből a beszélgetések ellenőrzésekor két lényegi következmény is adódik, amelyek meglátásom szerint²³ a (magán)lakás alkalmazói értelmezését az egyes élethelyzetek függvényében az ellenkező irányba befolyásolják. Először is a büntetőeljárás alá vont személlyel szemben azonos eljárásban már nincs a nyomozó hatóságoknak titkos eszközük a magánlakáson (és a NAV-nak telephelyen) kívül folytatott beszélgetések ellenőrzésére. Ezért a nyomozó hatóság a feladatai ellátása érdekében az értelmezést megpróbálja az éppen aktuális igényeinek megfelelően tágítani, és akár olyan helyszínekre is igyekezhet engedélyt beszerezni, amiken a titkos információgyűjtés idején belső engedéllyel végezhető lehallgatást. Vagyis a titkos adatgyűjtés időszakában a szolgálatok inkább kiterjesztő értelmezést alkalmaznak. Másodszor pedig a meghatározás értelmezése kijelöli az engedélyezőt, mert ha a helyszín nem minősül (magán)lakásnak, akkor a végrehajtó szervezet önállóan, saját belső eljárásrendje szerint dönt és hajtja végre a lehallgatást. Ezért a titkos felderítést végző szervezetek a (magán)lakásnak inkább a szűkebb körét keresik, hiszen ebben az esetben az eljárásukat nem kell kivinniük egy külső szervhez, nem kell kitenniük azt egy külső szerv ellenőrzésének. Vagyis a titkos információgyűjtés időszakában a szolgálatok inkább szűkítő értelmezést alkalmaznak.

Szintén – ráadásul azonos tartalommal, viszont ellentétes eredménnyel – a lehallgatások esetében is felvethető a NAV bűnügyi területének biztosított telephelyen történő lehallgatás. Ahogy már említettem, ha a telephely alapesetben nyilvános helynek minősül, akkor ott mindegyik szervezet belső engedélyes eljárás keretében elvégezheti a lehallgatást. Kivétel ez alól a NAV, hiszen az ő esetében a bíróiengedély-köteles tevékenységek között külön nevesítve van a telephelyen történtek megfigyelése, vagyis ismét ahhoz a kérdéshez jutottunk, mint az előzőkben.

²³ Sem a szolgálatok, sem pedig az engedélyező szervek nem hoznak nyilvánosságra erre vonatkozó statisztikákat, az eljárások iratai pedig minősítettek, ezért e kérdésben semmilyen statisztikai adatunk nincs.

Összegzés, javaslatok

A tanulmány első részében felvetett kérdésre, miszerint a most megvizsgált eszközök és módszerek vonatkozásában a fogalmazásbeli és tartalmi különbségek vajon a nemzetbiztonsági és rendészeti szervezetek titkos információgyűjtő tevékenységeinek módszertani különbségét is jelentik-e, az általam megfogalmazott válasz az, hogy alapvetően nem. A rendszer elméleti felépítéséből nem olvasható ki, hogy az eltérő módszer- és eszközmeghatározásokon és értelmezhetőségeken egyébként a szolgálatok eltérő eszközkészletet is értenének. E mellett, tekintettel arra, hogy az e tevékenységekre egyébként jogosult szervezetek a végrehajtást legnagyobb részben a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattól veszik igénybe, valójában feltételezhető, hogy a gyakorlatban módszertani különbségekről sem beszélhetünk.

Az eszközök és módszerek differenciált megteremtésének egyrészt akkor van létjogosultsága, ha a titkos felderítés végrehajtása horizontálisan vagy vertikálisan megbontódik. Tehát ha megtörténik az ezeket alkalmazó különböző szervezeteknek az egyértelmű hatásköri elválasztása és így semmilyen átfedés nem lenne tapasztalható, vagy ha a különböző szervezetek számára a titkos módszerek közül csak egyes jól körülhatárolt, minden szervre egyedileg jellemző eszközhasználat lenne engedélyezett. Az első megoldás valószínűleg kivitelezhetetlen, tulajdoníthatóan a bűnözés és a nemzetbiztonságra vonatkozó tevékenységek nagymértékű átfedésének, míg a második megoldás egy végtelenül megosztott és feldarabolt eljárási rendszert idézne elő. Belátható, hogy e két megoldás a gyakorlatban kivitelezhetetlen.

Másrészt abban az esetben szükséges az eszközök differenciált engedélyezése, ha a különböző szerveknek a titkos tevékenységük közben a nekik meghatározott feladatok végrehajtásához tartalmában is egyedi, elhatárolható és egyértelműen körülírható eszközökre van szükségük. Jelen viszonyaink között azonban e követelmény – ahogy az egyes példákon keresztül bemutattam – nem áll fenn. Arról az egyszerű tényről sem szabad megfeledkeznünk, hogy az egyes titkos felderítő eljárásokban beszerzett adatok és információk utóbb teljesen más jellegű nyílt eljárásokban jelenhetnek meg, ahol felhasználóságuk nagyban függ a megszerzésük körülményeitől.

Mindezekből viszont egyenesen következik, hogy akár a nemzetbiztonsági célú, akár a rendészeti célú titkos információgyűjtés, akár a titkos adatszerzés keretében folytatható helyiséglehallgatások és az egyéb jelenlévők között folytatott beszélgetések lehallgatása, valamint a titkos kutatás mindenki számára megismerhető alapvető fogalmi meghatározásainak azonosaknak kell

lenniük. Ennek megfelelően viszont nem látom be a jelenlegi szervezeti körönként kialakított eszközmeghatározásoknak és szabályozásnak az indokoltságát, ez ugyanis óhatatlanul széttagolt, nehezen átlátható és sokrétű értelmezéshez vezet. Szükségesnek tartom, hogyha egyelőre még nincs is létjogosultsága egy egységes jogszabálynak, de a biztosított módszerek és eszközök, illetve a (magán)lakás meghatározásában a legcsekélyebb eltérés se legyen felfedezhető.